

Ата-ананың балаға деген қарым-қатынасының тест-сауалнамасы (А.Я.Варга, В.В.Столин)

ЖАРИЯЛАНДЫ
23.11.2022СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/126762/>*Рахманқұлова М. Ү.**Болтаева А.М.**Әл — Фараби атындағы ҚазҰУ*

Ата-ананың балаға деген қарым-қатынасының тест-сауалнамасы (А.Я.Варга, В.В.Столин)

Ата-ана қарым-қатынасының тест-сауалнамасы — бұл психодиагностикалық құрал, ол баланы тәрбиелеу және қатынас сұрағымен психологиялық көмек сұрап келген адамның ата-аналық қарым-қатынасын айқындауға арналған. Ата-аналық қарым-қатынас дегеніміз — балаға қатысты түрлі сезімнің, іс-әрекет стереотипінің, баланы түсіну және қабылдау ерекшелігі.

Ата-ана қарым-қатынасының Тест-сауалнамасы (ОРО), авторлары А.Я. Варга, В. В. Столин — бұл ата-ана тәрбиесі және олармен қарым-қатынас мәселелері бойынша психологиялық көмекке жүгінетін аналар, әкелер, қамқоршылар және т.б. арасындағы ата-аналық қатынасты диагностикалауға арналған әдіс.

Сауалнаманың нәтижелері бесеуінде көрсетілген шкала бойынша: қабылдау-қабылдамау, баланың мінез-құлқының әлеуметтік қажеттілігі, симбиоз (ата-ана мен бала арасындағы қашықтықтың болмауы), авторитарлық бақылау, баланың сәтсіздіктеріне деген көзқарасы көрсетіледі. Сауалнама тестінде келісіммен немесе келіспеушілікпен жауап беру керек 61 сұрақ бар. Бұл әдіс 3-10 жастағы балалардың ата-аналарына арналған.

Сауалнама 5 шкаладан тұрады.

1. **«Қабылдау — қабылдамау».** Шкала балаға деген интегралды эмоционалды қатынасты көрсетеді. Шкаланың бір полюсінің мазмұны: ата-ана баланы сол қалпында жақсы көреді. Ата-ана баланың даралығын құрметтейді, оған

жанашырлық танытады. Ата-ана баламен көп уақыт өткізуге тырысады, оның қызығушылығы мен жоспарын мақұлдайды. Шкаланың екінші полюсында: ата-ана өзінің баласын жаман, табыссыз, бейімсіз деп қабылдайды. Оған баланың қабілетінің төмендігінен, ақыл-ойының аздығынан, бейімділігі нашар болғандықтан өмірде жетістікке жете алмайтындай көрінеді. Көп жағдайда ата-ана баласына ашу, ыза, реніш сезімімен қарайды. Баласына сенбейді және сыйламайды.

2. **«Кооперация»** — ата-ана қарым-қатынасы әлеуметтік-қалаулы бейнесі. Бұл шкала келесідей ашылады: ата-ана баланың істері мен жоспарларына қызығушылық танытады, балаға барлық жағынан көмектесуге тырысады, оған түсіністікпен қарайды. Ата-ана баланың интеллектуалды және шығармашылық қабілеттерін жоғары бағалайды, оған деген мақтаныш сезімін сезінеді. Ол баланың бастамасы мен тәуелсіздігін ынталандырады, онымен тең дәрежеде болуға тырысады. Ата-ана балаға сенеді, оның көзқарасы мен даулы мәселелерін шешуге тырысады.
- **«Симбиоз»** — шкала баламен қарым-қатынастағы тұлғааралық қашықтықты көрсетеді. Бұл шкалада жоғары ұпай жиналса, ата-ана баласымен симбиоздық қарым-қатынаста деп есептеуге болады. Бұл тенденцияға мынадай мазмұндама беріледі: ата-ана өзін баламен бір бүтін деп санайды, оның барлық қажеттілігін қанағаттандыруға, өмірлік қиыншылық пен ренішін қорғауға дайын болады. Ата-ана бала үшін үнемі алаңдаушылық сезінеді, бала оған кішкентай және қорғансыз болып көрінеді. Бала өсе келе жағдайға байланысты тәуелсіздікке үйрене бастаған кезде ата-ана үрейі жоғарылай бастайды, өйткені ата-ана балаға ешқашан өздігінен тәуелсіздік берген емес.
1. **«Авторитарлық гиперсоциализация»** — баланың мінез-құлқын бақылаудың нысаны мен бағытын көрсетеді. Бұл шкалада жоғары ұпай жиналса, ата-ананың қарым-қатынасында авторитаризм байқалады. Ата-ана баласынан сөзсіз бағыну мен тәртіпті талап етеді. Бала өзі еркін болғысы келеді, ал оның көзқарасын аңғармайды. Бала өзінің ерік-жігерін көрсеткені үшін қатаң жазаланады. Ата-ана баласының әлеуметтік жетістігін қадағалап жүреді және әлеуметтік табысты талап етеді. Ата-ана баланың әлеуметтік жетістіктерін, оның жеке ерекшеліктерін, әдеттерін, ойларын, сезімдерін мұқият бақылайды.
2. **«Кішкентай жолы болғысыз адам»** — ата-ананың баласын қабылдау мен түсіну ерекшелігін айқындайды. Бұл шкаланың жоғарғы белгісі ата-ананың қарым-қатынасында баланы инфантилизациялауға әкелу, өзін әлеуметті түрде дәрменсіз деп есептеуге іс-әрекет жасайтыны байқалады. Ата-ана баласын өз жасынан кіші санайды. Баланың қызығушылықтары, хоббиі, ойлары мен сезімдері ата-анаға балалық, байсалды емес болып көрінеді. Бала

бейімделмеген, сәтсіз, жаман әсерлерге ашық болып көрінеді. Ата-ана баласына сенбейді, оның сәтсіздігі мен дәрменсіздігіне ашуланады. Осыған байланысты ата-ана баланы өмірдегі қиындықтардан қорғауға және оның әрекеттерін қатаң бақылауға тырысады.

Нұсқаулық: «төмендегі мәлімдемелерді оқып шығыңыз және олардың әрқайсысын бағалаңыз, бұл сізге қаншалықты сәйкес келеді. Егер сіз осы мәлімдемемен келіссеңіз «+» қойыңыз, егер келіспесеңіз «-».

Сіз өз пікіріңізге сәйкес жауап беріңіз. Барлық сұрақтарға жауап беру өте маңызды. Жауап туралы ұзақ ойланбай, тез және сіздің ойыңызға бірінші келген жауапты беруге тырысыңыз».

Сауалнама тексті

1. Мен әрқашан балама түсіністікпен қараймын.
2. Менің балам не ойлайтынын білу, менің міндетім деп санаймын.
3. Мен баламды сыйлаймын.
4. Менің ойымша, менің баламның мінез-құлқы нормадан айтарлықтай ауытқып кеткен сияқты.
5. Баланы өмірлік қиындықтардан алысырақ ұстау қажет.
6. Мен балаға деген бейімділік сезімін сезінемін.
7. Жақсы ата-ана баласын өмірлік қиыншылықтан қорғайды.
8. Менің балам маған жиі жағымсыз.
9. Мен әрқашан балама көмектесуге тырысамын.
10. Балаға қорқыту оған үлкен пайда әкелетін кездер болады.
11. Мен балама деген өкінішті сеземін.
12. Менің балам өмірде еш нәрсеге қол жеткізе алмайды.
13. Менің ойымша, балалар менің баламды мазақ ететін сияқты.
14. Менің балам жеккөрініш сезімін тудыратын қылықты жиі жасайды.
15. Менің балам өз жасына әлі жетілмеген.
16. Менің балам мені ренжіту үшін, әдейі жаман қылық жасайды.
17. Менің балам «губка» сияқты жаман нәрсенің бәрін өзіне тартып алады.
18. Баламды қанша ынталандырсаң да, жақсы үлгіге үйрете алмайсың.
19. Баланы катты ұстау қажет, сонда одан жақсы тәртіпті адам өседі.
20. Мен баламның достары үйге келгенін ұнатамын.
21. Мен баламның өсуіне қатысамын.

22. Балама барлық жаман нәрсе «жабысады».
23. Менің балам өмірде жетістікке жете алмайды.
24. Таныстар тобында балалар туралы сөйлескенде, менің балам мен қалағандай ақылды және қабілетті емес екеніне ұяламын.
25. Мен баламды аяймын.
26. Мен баламды құрдастарымен салыстырған кезде, олар маған мінез-құлқы мен ой-өрісі бойынша баламнан ересек болып көрінеді.
27. Мен баламмен барлық бос уақытымды қуана өткіземін.
28. Баламның өсіп ержетіп келе жатқанына қамығамын, оның кішкентай кезін нәзіктікпен еске аламын.
29. Мен балама деген дұшпандық қарым-қатынаста екенімді жиі сеземін.
30. Менің балам өмірде мен жете алмаған жетістікке жетсе екен деймін.
31. Ата-ана баладан тек талап ете бермей, оған бейімделуі қажет.
32. Мен баламның барлық өтініштерін орындауға тырысамын.
33. Отбасылық шешімдер қабылдау кезінде баланың да пікірін ескеру қажет.
34. Баламның өмірі мені өте қызықтырады.
35. Баламмен жанжал болған кезде, оның дұрыс екенін жиі мойындаймын.
36. Ата-ананың қателесетінін бала ерте жастан біледі.
37. Мен баламмен үнемі санасамын.
38. Мен балама деген достық сезімді сеземін.
39. Менің баламның қыңырлығының басты себебі — өзімшілдік, қырсықтық және жалқаулық.
40. Демалыс күніңді баламен өткізсең, жақсы дем ала алмайсың.
41. Ең бастысы баланың тыныш және алаңсыз балалық шағы болуы керек.
42. Кейбір кезде баламның жақсы нәрсеге қабілеті жоқ деп есептеймін.
43. Мен баламның хоббиімен бөлісемін.
44. Менің балам кез-келген адамды ашуландыруы мүмкін.
45. Мен баламның қайғысын түсінемін.
46. Менің балам мені жиі ашуландырады.
47. Баланы тәрбиелеу — жүйкені тоздырады.
48. Балалық шақтағы қатал тәртіп балада күшті мінез-құлықты дамытады.
49. Мен балама сенбеймін.
50. Қатал тәрбие үшін кейін бала рахметін айтады.
51. Кейбір кезде баламды жек көретін сияқтымын.

52. Менің баламның артықшылықтарынан гөрі кемшіліктері көп.
53. Мен баламның қызығушылығымен бөлісемін.
54. Менің балам өз бетімен ештеңе істей алмайды, егер ол жасаса, ол міндетті түрде құртады.
55. Менің балам өмірге бейімсіз болып өсіп келеді.
56. Менің балам маған сол қалпында ұнайды.
57. Мен баламның денсаулығын мұқият қадағалаймын.
58. Мен баламды жиі мақтан тұтамын.
59. Бала ата-анасынан құпия сақтамауы тиіс.
60. Мен баламның қабілетіне жоғары пікірде емеспін және оны баламнан жасырмаймын.
61. Бала ата-анасына ұнайтын балалармен дос болғаны өте қажет.

Сауалнама кілті

1. Қабылдау-қабылдамау: 3, 4, 8, 10, 12, 14, 15, 16, 18, 20, 23, 24, 26, 27, 29, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 51, 52, 53, 55, 56, 60
2. Мінез-құлқының әлеуметтік қалауының бейнесі: 6, 9, 21, 25, 31, 33, 34, 35, 36.
3. Симбиоз: 1, 5, 7, 28, 32, 41, 58.
4. Авторитарлық гиперсоциализация: 2, 19, 30, 48, 50, 57, 59.
5. Кішкентай жолы болғысыз адам: 9, 11, 13, 17, 22, 28, 54, 61.

Зерттеу нәтижелерін өңдеу және түсіндіру

«Иә» түріндегі әрбір жауап үшін субъект 1 ұпай алады, ал «жоқ» түріндегі әрбір жауап үшін 0 ұпай алады. Жоғары ұпайлар жоғарыда аталған ата - аналық қатынастардың айтарлықтай дамығандығын, ал төмен ұпайлар олардың салыстырмалы түрде нашар дамығандығын көрсетеді. Егер нақты айтсақ, алынған деректерді бағалау және түсіндіру келесідей жүзеге асырылады.

«Қабылдау-қабылдамау» шкаласы. Бұл шкала бойынша жоғары балл – 24-тен 33-ке дейін-бұл субъектінің балаға деген оң көзқарасы бар екенін көрсетеді. Бұл жағдайда ересек адам баланы сол күйінде қабылдайды, оның даралығын құрметтейді және таниды, оның мүдделерін мақұлдайды, жоспарларды қолдайды, онымен көп уақыт өткізеді және өкінбейді.

Сол шкала бойынша төмен ұпайлар-0-ден 8-ге дейін-ересек адамның балаға қатысты тек жағымсыз сезімдері бар екенін айтады: тітіркену, ашуланшақтық, тіпті кейде жеккөрушілік. Мұндай ересек адам баланы жолы болмағыш деп санайды, оның

болашағына сенбейді, оның қабілеттерін төмен бағалайды және көбінесе баланы өзінің көзқарасымен ысқылайды. Мұндай бейімділікке ие ересек адам жақсы тәрбиеші бола алмайтыны түсінікті.

«Кооперация» шкаласы. Бұл шкала бойынша жоғары балл – 7-ден 8-ге дейін-ересек адамның баланы қызықтыратын нәрсеге шынайы қызығушылық танытатындығының белгісі, баланың қабілеттерін жоғары бағалайды, баланың тәуелсіздігі мен бастамасын көтермелейді, онымен тең дәрежеде болуға тырысады. Берілген шкала бойынша төмен ұпайлар – 1-ден 2-ге дейін-ересек адамның балаға қатысты керісінше әрекет ететіндігін және жақсы тәрбиеші бола алмайтындығын көрсетеді.

«Симбиоз» шкаласы. Бұл шкала бойынша жоғары балл – 6-дан 7-ге дейін-бұл ересек адам өзі мен баланың арасында психологиялық қашықтық орнатпайды, оған әрдайым жақын болуға, оның негізгі ақылға қонымды қажеттіліктерін қанағаттандыруға, қиындықтардан қорғауға тырысады деген қорытынды жасауға жеткілікті. Мұндағы төмен ұпайлар сол шкала бойынша – 1 – ден 2-ге дейін-ересек адам, керісінше, өзі мен бала арасындағы айтарлықтай психологиялық қашықтықты белгілейді, оған аз қамқорлық жасайды. Мұндай ересек адам балаға жақсы мұғалім және тәрбиеші бола алмайды.

«Авторитарлық гиперсоциализация» шкаласы. Бұл шкала бойынша жоғары ұпайлар – 6-дан 7-ге дейін-ересек адам балаға тым авторитарлық әрекет етеді, одан сөзсіз мойынсұнуды талап етеді және оған қатаң тәртіптік негіз береді. Ол балаға барлық дерлік өз еркін жүктейді. Мұндай ересек адам әрдайым тәрбиеші ретінде балаларға пайдалы бола бермейді. Сол шкала бойынша төмен ұпайлар – 1-ден 2-ге дейін-керісінше, ересек адамның баланың іс-әрекетін бақылау іс жүзінде жоқ екенін көрсетеді. Бұл балаларды оқыту мен тәрбиелеу үшін жақсы болмауы мүмкін. Осы шкала бойынша ересек адамның педагогикалық қабілеттерін бағалаудың ең жақсы нұсқасы- орташа балл, 3-тен 5 баллға дейін.

«Кішкентай жолы болғысыз адам» шкаласы. Бұл шкала бойынша жоғары ұпайлар – 7-ден 8-ге дейін-ересек адамның баланы кішкентай жолы болмағыш деп санайтындығының және оған ойланбайтын адам ретінде қарайтындығының белгісі. Баланың қызығушылықтары, хоббиі, ойлары мен сезімдері ересек адамға маңызды емес болып көрінеді және ол оларды елемейді. Мұндай ересек адам балаға жақсы мұғалім және тәрбиеші бола алмайды. Шкала бойынша төмен ұпайлар – 1-ден 2-ге дейін-керісінше, ересек адам баланың сәтсіздіктерін кездейсоқ деп санайды және оған сенеді. Мұндай ересек адам жақсы мұғалім және тәрбиеші болуы мүмкін.

Тест ұпайларын есептеу тәртібі

Барлық шкалалар бойынша тест ұпайларын есептеу кезінде «+» жауабы ескеріледі. Тиісті шкалалар бойынша жоғары тест баллы келесідей түсіндіріледі:

- қабылдамау,
- әлеуметтік қажеттілік,
- симбиоз,
- гиперсоциализация,
- инфантилизация (инвалидизация).

Тест нормалары тиісті шкалалар бойынша тест ұпайларының процентильдік дәрежелерінің кестелері = 160 түрінде жүргізіледі.

1 шкала	«Қабылдау-қабылдамау»									
«Шикі балл»	0	1	2	3	4	5	6	7	8	
Процентильдік дәрежесі	0	0	0	0	0	0	0,63	3,79	12,02	
«Шикі балл»	9	10	11	12	13	14	15	16	17	
Процентильдік дәрежесі	31,0	53,79	68,35	77,21	84,17	88,60	90,50	92,40	93,67	
«Шикі балл»	18	19	20	21	22	23	24	25	26	
Процентильдік дәрежесі	94,30	95,50	97,46	98,10	98,73	98,73	99,36	100	100	
«Шикі балл»	27	28	29	30	31	32				
Процентильдік дәрежесі	100	100	100	100	100	100				
2 шкала	«Кооперация»									
«Шикі балл»	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Процентильдік дәрежесі	1,57	3,46	5,67	7,88	9,77	12,29	19,22	31,19	48,82	80,93
3 шкала	«Симбиоз»									
«Шикі балл»	0	1	2	3	4	5	6	7		
Процентильдік дәрежесі	4,72	19,53	39,06	57,96	74,97	86,63	92,93	96,65		
4 шкала	«Авторитарлық гиперсоциализация»									
«Шикі балл»	0	1	2	3	4	5	6			
Процентильдік дәрежесі	4,41	13,86	32,13	53,87	69,30	83,79	95,76			
5 шкала	«Кішкентай жолы болғысыз адам»									
«Шикі балл»	0	1	2	3	4	5	6	7		
Процентильдік дәрежесі	14,55	45,57	70,25	84,19	93,04	96,83	99,37	100		

ЖАУАП ПАРАҒЫТегі **А. Ә.** _____

Жынысы _____ Білімі _____

Жасы _____ Тексеру күні _____

Қабылдау	3	4	8	10	12	14	15	16	18	20	24	26	27	29	37		Сомасы
	38	39	40	42	43	44	45	46	47	49	52	53	55	56	60		
Кооперация	6	9	21	25	31	34	35	36									
Симбиоз	1	5	7	28	32	41	58										
Бақылау	2	19	30	48	50	57	59										
Кішкентай жолы болмағыш	9	11	13	17	22	28	54	61									

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.